

Таким образом, «половой вопрос», так активно обсуждавшийся комсомольцами 1920-х гг., был известен и местной молодежи. Партийные руководители Витебщины задавали тон в восприятии и оценках проблем взаимоотношения полов в коммунистической среде. Газета играла важную роль в трансляции новых установок власти на этот щепетильный вопрос. И сохранила для нас множество примеров удивительной открытости того времени для обсуждения вопросов, скоро ставших табу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Беззубцев-Кондаков, А. Без черемухи [Электронный ресурс] / А. Беззубцев-Кондаков // Урал. – 2006. – № 6. – Режим доступа: <https://magazines.gorky.media/ural/2006/6/bez-cheremuhi.htm> – Дата доступа: 26.08.2019.
2. Государственный архив Витебской области (ГАВт). – Ф. 2289. Оп. 2. Д. 110.
3. ГАВт. – Ф. 2289. Оп. 2. Д. 106 б.
4. ГАВт. – Ф. 2289. Оп. 2. Д. 110а.
5. Луначарский, А. О быте [Электронный ресурс] / А. Луначарский – Ленинград, Гослитиздат, 1927. – Режим доступа: <http://ruslit.traumlibrary.net/book/lunacharskiy-o-byte/lunacharskiy-o-byte.html>. – Дата доступа: 07.06.2018.
6. Малашкин С. Луна с правой стороны, или Необыкновенная любовь / С. Малашкин // Маруся отравилась: секс и смерть в 1920-е : антология / Сост. Дмитрий Быков. – Москва : Издательство АСТ: Редакция Елены Шубиной, 2019. – С. 181-236.
7. Пушкарев, А. М. Из «Тьмы» приватности на «свет» публичности (сексуальная этика в дискурсе художественной литературы и критики 1920-х гг.) [Электронный ресурс] / А. М. Пушкарев // Женщина в российском обществе. – 2006. – №4. – С. 64-75. – Режим доступа: <https://womaninrussiansociety.ru/article/pushkarev-a-m-iz-tmy-privatnosti> – Дата доступа: 25.08.2019.

БЫТАВОЕ АБСЛУГОЎВАННЕ СТАХАНАЎЦАЎ БССР (1935–1941 ГГ.)

Субоцін А.А. (г. Віцебск, Беларусь)

Стаханаўскі рух, які разгарнуўся ў БССР з 1935 г. паўплываў не толькі на павышэнне прадукцыйнасці працы, але на паляпшэнне матэрыяльна-бытавога становішча працоўных рэспублікі. Адным з кірункаў дзяржаўнай палітыкі становіцца прыярытэтнае бытавое абслугоўванне ўдзельнікаў стаханаўскага руху з мэтай далейшага стымулявання іх працоўнай актыўнасці.

Па прычыне захавання нарміравання прамысловых тавараў да 1 студзеня 1936 г. стаханаўцам часта пры наяўнасці вялікіх сум грошай не ўдавалася купіць усе неабходныя рэчы. На такую праблему ўказваюць, напрыклад, апытанні ЦК КП(б)Б, зробленыя сярод стаханаўцаў БССР у снежні 1935 г. Згодна з гэтымі апытаннямі, у Гомелі стаханавец Ляошка меў праблемы з набыццём сваёй жонцы паліто і бялізны, а стаханавец Бекнераў скардзіўся на адсутнасць у продажы дзіцячага абутку. Сярод 25 апытаных стаханаўцаў Магілёва 15 чалавек не маглі купіць сабе адзенне, абутак і бялізну [7, арк. 50]. Сітуацыя не змянілася і пасля адмены нарміравання, калі дэфіцыт прамысловых тавараў паранейшаму захоўваўся. Так, стаханаўцы торфазавода «Асінторф» у студзені 1936 г. скардзіліся ў прафсаюзную арганізацыю на кепскую працу аддзела рабочага забеспячэння. Адзін з перадавікоў заявіў: «Грошы ёсць, а купіць няма чаго» [11, арк. 30]. Ад стаханаўцаў шклозавода «Ільч» (Быхаўскі раён) у сакавіку 1936 г. у рэдакцыю газеты «Рабочий» паступіў ліст наступнага зместу: «На заводзе адных штатных рабочых 500 чалавек, из них 250 стахановцев. Рабочих завода обслуживает лавка сельпо, но в ней почти никогда не бывает необходимых товаров... Промтоваров же здесь в продаже совершенно не бывает» [4, с. 3].

Цяжкасці, звязаныя з немагчымасцю стаханаўцаў купляць дэфіцытныя тавары, звычайна вырашаліся за кошт выдзялення гэтых тавараў у якасці прэміі, што таксама з'яўляліся матэрыяльным стымулам да захавання ўзятых тэмпаў вытворчасці. Напрыклад, стаханавец І. Трацэўскі за выдатную працу быў прэміраваны ад кіраўніцтва свайго прадпрыемства ў студзені 1936 г. касцюмам коштам у 200 рублёў, пазней, у лютым 1936 г. Беларускае галоўнае ўпраўленне спіртавой, крухмальнай і лікёра-гарэлачнай прамысловасці прэміравала яго патэфонам з пласцінкамі на суму 400 рублёў [18, с. 30]. У час правядзення стаханаўскай пяцідзёнкі ў студзені 1936 г. на торфазаводзе «Асінторф» па рашэнні адміністрацыі былі прэміраваны найлепшыя стаханаўцы-канаўшчыкі: Сімчанка – радыёпрыёмнікам і патэфонам, брыгадзір Калеснікаў – крэсламі, шафай і сталом [11, арк. 29].

Важным стымуляванне стаханаўскага руху за кошт выдачы прамысловых тавараў з'яўлялася на вёсцы. Тут праблема з іх пастаўкай у гандлёвыя кропкі стаяла больш востра, чым у горадзе, больш таго, стаханаўцы сельскай гаспадаркі не мелі такіх вялікіх грашовых сродкаў для іх набыцця, як стаханаўцы прамысловасці. Таму амаль кожны стаханавец калгаса ці саўгаса ў якасці прэміі атрымліваў рознага роду рэчы, неабходныя ў побыце. Падчас правядзення акруговага злёту стаханаўцаў земляробства Полаччыны 4–6 студзеня 1936 г. усе найлепшыя перадавікі атрымалі прэміі ў выглядзе прамысловых тавараў. Напрыклад, стаханаўка А. Гензелева была прэміравана швейнай машынкай, стаханавец І. Яронька – мужчынскім касцюмам, А. Яфімаў – мужчынскай кашуляй і джэмперам, А. Сямашка – сукенкай і джэмперам [5, арк. 264–265].

Для падтрымкі якасных умоў жыцця стаханаўцаў як працоўнай эліты і далейшага стымулявання вытворчага энтузіязму дзяржава актыўна прадастаўляла гэтай катэгорыі перадавікоў разнастайныя прывілеі ў матэрыяльна-бытавым забеспячэнні. У прыватнасці, для стаханаўцаў быў усталяваны прыярытэтны доступ да тавараў і

паслуг. Прыкладам гэтага можна назваць спецыяльны продаж прамысловых тавараў гандлёвымі прадпрыемствамі па месцы жыхарства з усталяваннем сістэмы папярэдніх заказаў. У студзені 1936 г. Мінскі гарадскі аддзел гандлю прамысловымі таварамі арганізаваў прыём заказаў і дастаўку тавараў на дом стаханаўцам прадпрыемстваў сталіцы. Бригада выдатнікаў гандлю наведла кватэры стаханаўцаў абутковай фабрыкі імя Кагановіча, станкабудаўнічых заводаў імя Кірава і імя Варашылава. Гандлёвыя работнікі паказвалі сем'ям стаханаўцаў узоры высакакасных тавараў, давалі рэкамендацыю наконт таго, які тавар выбраць, пасля гэтага атрымлівалі заказ і дамаўляліся пра час дастаўкі тавараў дадому. У першы дзень правядзення гэтых гандлёвых аперацый стаханаўцы заказалі сабе тавараў на 15000 рублёў. Напрыклад, стаханавец завода імя Варашылава С. Харнас заказаў сваёй жонцы гадзіннік за 200 рублёў, туфлі, галёшы, бялізну, гардзіны для вокнаў і коўдры. Кошт яго заказу склаў 500 рублёў. Стаханавец абутковай фабрыкі Ганіч на 600 рублёў купіў патэфон, фотаапарат, гадзіннік, мэблю, шоўк [14, с. 4]. Меншыя маштабы адзначаная гандлёвая паслуга мела на рэгіянальным узроўні. 52 стаханаўцаў Уздзенскага леспрамгаса мясцовыя гандлёвыя прадпрыемствы за снежань 1935 г. прадалі па месцы жыхарства прамысловых тавараў на суму 2162 рублі [6, арк. 44].

Акрамя гэтага, адміністрацыя прадпрыемстваў перыядычна вылучала стаханаўцам дэфіцытныя тавары ў выглядзе бясплатнай выдачы. Так, дырэкцыя і фабрычны камітэт фабрыкі “Камунарка” закупілі для стаханаўкі Цыгельніцкай канапу і 6 венскіх крэслаў [17, с. 34]. Прафсаюзнай арганізацыяй торфазавода “Большавік” стаханаўцам было раздадзена прамысловых тавараў на суму 400000 рублёў (у пералік гэтых тавараў уваходзілі зімнія і асеннія паліто, касцюмы, абутак) [11, арк. 86 адв.].

Паказчыкам высокага статусу стаханаўцаў у бытавой сферы служыў таксама шэраг іншых паслуг, якія не аказваліся астатнім працоўным. Напрыклад, распаўсюджанай была паслуга бясплатнага рамонту і пашыву абутку стаханаўцаў. За студзень 1936 г. на Віцебскім шчэцінна-шчотачным камбінаце стаханаўцам адрамантавалі 60 пар абутку [12, арк. 56], за той жа месяц для стаханаўцаў Магілёўскага гарбарнага завода імя Сталіна была адрамантавана 71 пара абутку і пашыта 15 новых пар [12, арк. 165]. У Мінску гарадскі аддзел унутранага гандлю выдзеліў каля 300 талонаў на пашыў абутку стаханаўцам па індывідуальных заказах [1, с. 4].

Прыярытэт для стаханаўцаў існаваў і пры матэрыяльнай падтрымцы іх дзяцей. Так, для дзяцей 53 стаханаўцаў Мінскай абутковай фабрыкі імя Тэльмана пры садзейнічання прафсаюза былі закуплены новыя пары абутку [3, арк. 174]. Кіраўніцтва Мінскай механічнай пральні аплачвала 50 % кошту ўтрымання ў дзіцячым садку дзіцяці найлепшай стаханаўкі Сідаровіч [10, арк. 26]. Для таго, каб атрымаць грашовую дапамогу па доглядзе дзіцяці, стаж працы саўгасных рабочых, якія былі стаханаўцамі, павінен быў складаць мінімум 4 месяцы, у той час як для астатніх сельскагаспадарчых рабочых – ад 8 да 12 месяцаў [13, арк. 152].

Пры выдзяленні стаханаўцам жылля дзяржавай ставілася задача і яго добраўпарадкавання, таму перадавікам у якасці прывілей бясплатна аказваліся некаторыя камунальныя паслугі. Так, напрыклад, усім стаханаўцам Барысаўскай запалкавай фабрыкі, што пражывалі ў інтэрнатах і кватэрах, было бясплатна праведзена радыё [16, с. 9]. На фабрыцы “Сцяг індустрыялізацыі” за снежань 1935 г. – люты 1936 г. было адрамантавана 39 кватэр стаханаўцаў і ўстаноўлена 13 радыёкропак [8, арк. 116]. Для некаторых стаханаўцаў Беларускага энергетычнага камбіната ў кватэры былі бясплатна праведзены тэлефоны [9, арк. 12]. У Мазыры стаханаўцаў вызвалілі ад аплаты за электрычнае асвятленне [9, арк. 52].

Хоць на афіцыйным узроўні ўмовы жыцця ўдзельнікаў стаханаўскага руху дэклараваліся дзяржавай як прыклад дасягнення працоўнымі заможнасці, а прыярытэтныя паслугі ў бытавой сферы павінны былі пацвярджаць прэстыжны сацыяльны статус стаханаўцаў, сапраўднае прывілеяванае становішча з атрыманнем найбольш якасных бытавых даброт захоўвалася толькі за вузкай катэгорыяй самых лепшых перадавікоў БССР, так званымі “маякамі” стаханаўскага руху. Большасць жа стаханаўцаў магла задаволіць толькі самыя элементарныя жыццёвыя патрэбы, пры гэтым у некаторых выпадках матэрыяльная падтрымка ўдзельнікаў стаханаўскага руху была вельмі абмежаванай, калі іх побыт мала чым адрозніваўся ад побыту астатніх працоўных або назіраліся пэўныя праблемы ў стварэнні нават мінімальна неабходных умоў жыцця. Напрыклад, на Мінскім дрэвапрацоўчым заводзе імя Р. Люксембург адміністрацыя змагла забяспечыць стаханаўцаў толькі некаторымі льготамі ў сферы харчавання і не звяртала пільнай увагі на ўладкаванне ўсіх астатніх бакоў іх побыту. Так, рамшчык-стаханавец Садаўнічэнка некалькі разоў звяртаўся ў заводскі камітэт, каб яму не давалі зніжкі на абед, а лепш бы на гэтыя грошы даставілі дровы [9, арк. 99]. Увогуле пры абследаванні ЦСПСБ матэрыяльна-бытавога становішча стаханаўцаў адзначанага завода ім задалі пытанне: “Ці адчуваецца розніца паміж абслугоўваннем стаханаўцаў і не стаханаўцаў?” На што быў дадзены адзін з адказаў: “Пакуль розніцы ніякай няма, толькі абед на 40 капеек таннейшы” [9, арк. 99]. Кур'ёзная сітуацыя склалася на Барысаўскай запалкавай фабрыцы, дзе стаханаўка Булыгіна з-за цяжкага матэрыяльнага стану мела намер кінуць сваіх дзяцей, якіх не магла забяспечыць усім неабходным для іх росту і выхавання [9, арк. 100–101].

Найбольш востра недахопы матэрыяльнага забеспячэння стаханаўцаў праявіліся ў жыллёва-камунальнай сферы. Так, на працягу жніўня 1936 г. ніхто з адміністрацыі фабрыкі “КІМ” не быў у найлепшых стаханаўцаў на кватэрах па пытаннях вырашэння камунальных праблем. Разам з тым Віцебскі гарадскі камітэт КП(б)Б выявіў, што гэтыя стаханаўцы жывуць у дрэнных умовах і маюць патрэбу ў дапамозе фабрычнай прафсаюзнай арганізацыі [2, арк. 51–52]. Частка стаханаўцаў, не атрымаўшы належных жыллёва-бытавых умоў, сама скардзілася на камунальныя цяжкасці ў органы ўлады ці газеты. Напрыклад, у 1936 г. шэраг лістоў з такімі скаргамі паступіў у газету “Звязда”. Стаханаўка Н. Бенік

(Мінская швейная фабрыка “Кастрычнік”) адзначала ў сваім лісце наступнае: “Кватэрныя ўмовы мае дрэнныя. Жыву ў памяшканні, якое вось-вось абваліцца. Нягледзячы на гэта, фабкам не ідзе мне насустрач. Абмежаваліся толькі тым, што яшчэ ў 1935 г. зрабілі абследаванне маёй кватэры. І колькі б я пасля гэтага ні зварочвалася ў фабкам, заўсёды атрымлівала адказ: “Мы нічым не можам дапамагчы” [15, с. 3].

Такім чынам, стаханаўцы па выніках сваёй выдатнай працоўнай дзейнасці атрымалі ад дзяржавы шэраг прывілей у выглядзе выдзялення ім дэфіцытных тавараў, аказання бясплатных або льготных бытавых паслуг. Усе пералічаныя меры былі звязаны з задавальненнем толькі самых элементарных жыццёвых патрэб. У некаторых выпадках з-за фармалізму мясцовых кіраўнікоў і кепскага фінансавага становішча преравагі ў бытавой сферы мела толькі абмежаванае кола найлепшых перадавікоў, а астатнія стаханаўцы не маглі атрымаць нават належных умоў для жыцця.

ЛИТЕРАТУРА

1. Выкананы гадавы план // Звязда. – 1935. – 20 лістап. – С. 4.
2. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці. – Ф. 102. Воп. 1. Спр. 364.
3. Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі. – Ф. 5451. Воп. 19. Спр. 240.
4. Заводская лавка без товаров (пісьмо рабочих стахановцев) // Рабочий. – 1936. – 14 марта. – С. 3.
5. Занальны дзяржаўны архіў у горадзе Полацку (ЗДА у г. Полацку). – Ф. 104. Воп. 1. Спр. 92.
6. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 8961.
7. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 9040.
8. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 1. Спр. 10776.
9. НАРБ. – Ф. 265. Воп. 1. Спр. 4238.
10. НАРБ. – Ф. 265. Воп. 1. Спр. 4313.
11. НАРБ. – Ф. 277. Воп. 1. Спр. 444.
12. НАРБ. – Ф. 283. Воп. 1. Спр. 694.
13. НАРБ. – Ф. 297. Воп. 1. Спр. 60.
14. Предварительные заказы стахановцев на промтовары // Рабочий. – 1936. – 27 янв. – С. 4.
15. Прыходзілі розныя камісіі (пісьмо стаханаўкі) // Звязда. – 1936. – 18 крас. – С. 3.
16. Стаханаўскім шляхам: стаханаўцы Барысаўскай запалкавай фабрыкі : [зб. арт.]. – Мінск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1936. – 64 с.
17. Стаханаўцы “Камунаркі” : [зб.]. – Мінск : Дзярж. выд-ва Беларусі, 1936. – 64 с.
18. Стахановцы спиртовой промышленности БССР : [сб.]. – Минск : Гос. изд-во Белоруссии, 1936. – 78 с.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ КОНТРОЛЯ (1920–1934 ГГ.) (НА ПРИМЕРЕ ВИТЕБЩИНЫ)

Бондарева Е.М. (г. Витебск, Беларусь)

Главнейшим ленинским принципом контроля являлось участие в нем широких масс трудящихся, а сам контроль должен был стать первой массовой школой управления хозяйством в условиях диктатуры пролетариата.

С образованием в 1920 г. Народного комиссариата Рабоче-крестьянской инспекции (РКИ) новой формой контрольной работы явились массовые обследования, проводимые с участием сотен активистов. Участники массовых обследований выделялись коллективами промышленных предприятий, учреждений, жителями сельских населенных пунктов. В массовых обследованиях, проводимых Витебской губернской РКИ в январе–августе 1921 г., приняло участие 223 рабочих и крестьян [5, л. 1].

Другой формой участия активистов в деятельности органов контроля являлось делегирование трудящихся в РКИ. Работа делегированных на практике осуществлялась следующим образом: они разбивались на группы и во главе с опытным инспектором РКИ посылались как на летучие, так и на плановые ревизии. Как правило, делегированные избирались не более чем на четыре месяца, но после проверки на практических делах часть из них включалась в штат инспекции в качестве постоянных сотрудников.

В 1921 г. из 150 делегированных от фабрично-заводских комитетов и предприятий г. Витебска по окончании срока делегирования изъявили желание продолжить службу в Витебской губернской РКИ и были приняты в число постоянных сотрудников инспекции 10 человек [5, л. 1]. Однако впоследствии в инспекции остались только 2 человека из числа делегированных, остальные вернулись на фабрики и заводы, где их труд гораздо лучше оплачивался. Как свидетельствуют архивные документы, «были и такие делегированные, которых через некоторое время приходилось откомандировывать обратно за непригодностью, ...в инспекцию посылались такие лица, которые не нужны были предприятию» [3, л. 2]. По мере внедрения присущего нэпу хозрасчета стал затруднительным отзыв рабочих и специалистов в распоряжение РКИ, поскольку руководители предприятий отказывались выплачивать им зарплату.

Попыткой найти другую форму привлечения трудящихся к деятельности органов контроля явилась раз-